

ЕВРАЗИЯ ЭКОНОМИКАЛЫК БИРЛИГИНИН СОТУ

КОНСУЛЬТАТИВДИК КОРУТУНДУ

2018-жылдын 10-июлу

Минск шаары

Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Чоң коллегиясы төмөнкү курамында:
төрагалык кылуучу Ж.Н. Баишев,
баяндамачы судья А.М. Ажибраимова,
судьялар, Э.В. Айриян, Д.Г. Колос, Т.Н. Нешатаева, В.Х. Сейтимова, Г.А. Скрипкина, А.Э. Туманян, А.А. Федорцов, К.Л. Чайка,
сот отурумунун катчысы А.К. Асаналиеванын катышуусунда,
баяндамачы судьяны угуп, иштин материалдарын изилдеп чыгып,
Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статутунун 46, 47, 49, 50, 68, 69, 73, 96, 98-пункттарын, Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Регламентинин 72, 85-беренелерин жетекчиликке алып,
Беларсь Республикасынын 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимдин жоболорун түшүндүрүп берүү жөнүндө арызы боюнча ушул Консультативдик корутунду берет.

Өтүнмө берүүчүнүн суроосу

Беларсь Республикасынын Юстиция министрлиги Евразия экономикалык бирлигинин Сотуна (мындан ары – Сот) Беларусь Республикасынын атынан (мындан ары – өтүнмө берүүчү) 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимдин (мындан ары – Келишим, Бирлик жөнүндө келишим) жоболорун түшүндүрүп берүү жөнүндө арыз менен кайрылган.

Өтүнмө берүүчү ага ылайык төмөнкүлөр Евразия экономикалык бирлигинин (мындан ары – Бирлик, ЕАЭБ) укугун түзгөн Келишимдин 6-беренесинин 1-пунктуна шилтеме кылат: Келишим, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер, Бирликтин үчүнчү тарап менен эл аралык келишимдери, Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин, Евразия өкмөттөр аралык кеңешинин жана Евразия экономикалык комиссиясынын Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде каралган алардын ыйгарым укуктарынын алкагында кабыл алынган чечимдери жана тескемелери.

Келишимдин 99-беренесинде белгиленген жалпы өткөөл жоболор менен Бажы бирлигинин жана Бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин келишимдик-укуктук базасын түзүүнүн алкагында түзүлгөн мүчө мамлекеттердин эл аралык келишимдерин, ошондой эле Келишимдин күчүнө кирүү күнүнө карата (Келишимдин 99-беренесинин 1, 2-пункттары) колдонууда болгон Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин мамлекет башчыларынын деңгээлиндеги, Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин өкмөт башчыларынын деңгээлиндеги жана Евразия экономикалык комиссиясынын чечимдерин колдонуу тартиби аныкталган.

Баяндалгандардын негизинде өтүнмө берүүчү Соттон Бажы бирлигинин Комиссиясынын чечимдери “бирликтин укугу” түшүнүгүнө кирерин же кирбешин түшүндүрүп берүүнү өтүнөт.

Соттун компетенциясы

Беларусь Республикасынын арызы боюнча консультативдик корутундуну чыгарууга карата Соттун юрисдикциясы 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимдин № 2 тиркемеси болуп саналган Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статунун (мындан ары – Статут) 46 жана 49-пунктарынын негизинде, арызды өндүрүшкө кабыл алуу тууралуу Соттун 2018-жылдын 14-майындагы токтому менен белгиленген.

Соттогу жол-жобо

Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 23-декабрындагы № 101 Чечими менен бекитилген Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Регламентинин (мындан ары – Соттун Регламенти) 75-беренесинин тартибинде түшүндүрүп берүү жөнүндө ишти кароого даярдоонун алкагында Евразия экономикалык комиссиясына, Армения Республикасынын, Беларусь Республикасынын, Россия Федерациясынын Юстиция министрликтерине, Армения Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик кирешелер комитетине, Россия Федерациясынын Федералдык бажы кызматына, Кыргыз Республикасынын Экономика министрлигине, Россия Федерациясынын Конституциялык Сотунун Катчылыгына, Казакстан Республикасынын Конституциялык Кеңешинин Аппаратына, Беларусь Республикасынын Мыйзамдар жана укуктук изилдөөлөр улуттук борборуна, Казакстан Республикасынын Юстиция министрлигинин Мыйзам чыгаруу институтуна, Россия Федерациясынын Өкмөтүнө караштуу Мыйзамдар жана салыштырмалуу укук таануу институтуна, Россия илимдер академиясынын Мамлекет жана укук институтуна суроо-талаптар жиберилген жана жооптор алынган.

Соттун Чоң коллегиясынын тыянактары

Статуттун 50-пунктун жетекчиликке алып, Чоң коллегия 1969-жылдын 23-майындагы Эл аралык келишимдердин укугу жөнүндө Вена конвенциясынын 31-беренесинин жоболорун эске алуу менен эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринин жана ченемдеринин негизинде алардын ортосундагы тутумдук өз ара байланыштагы Келишимдин жоболорун түшүндүрүүнү жүзөгө ашырат.

Эл аралык-укуктук ченемдерди түшүндүрүүдө Чоң коллегия *stare decisis* принцибин жетекчиликке алып, Сот тарабынан мурун берилген укуктук позицияларга негизденет.

1. Чоң коллегия өтүнмө берүүчүгө жооп берүү үчүн “Бирликтин укугу”, “Бажы бирлигинин комиссиясынын чечими” деген түшүнүктөрдү түшүндүрүү талап кылынат деп эсептейт.

Чоң коллегиянын ою боюнча, “Бирликтин укугу” түшүнүгүнүн мазмуну Бирликтин иштешинин укуктук жөнгө салынышынын улуттан жогорку мүнөзүн камсыз кылууга багытталган укук тутумун карап чыгуунун контекстинде түшүндүрүлүүгө тийиш.

2. Евразия экономикалык бирлиги, Келишимдин 1-беренесинин 2-пунктуна ылайык, регионалдык экономикалык интеграциянын эл аралык уюму болуп саналат.

Бирлик жөнүндө Келишим 2011-жылдын 18-ноябрындагы Евразиялык экономикалык интеграция жөнүндө декларацияда (мындан ары – Декларация) каралган, Бажы бирлиги менен Бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин (мындан ары – ББ жана

БЭМ) ченемдик-укуктук базасын түзгөн эл аралык келишимдердин кодификациясы болуп саналат. Интеграциялык коомдоштуктун кызыкчылыгында иш-аракет кылуу менен мүчө мамлекеттер Келишим жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер менен белгиленген чектерде жана көлөмдөрдө мүчө мамлекеттердин бардык субъектилери үчүн белгилүү бир чөйрөлөрдөгү бирдиктүү укуктук ченемдерди белгилөө боюнча компетенцияны жөнгө салууну улуттан жогорку деңгээлге өткөрүп беришти.

Келишимдин 6-беренесинин 1-пунктуна ылайык Бирликтин укугун төмөнкүлөр түзөт:

Келишим;

Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер;

Бирликтин үчүнчү тарап менен эл аралык келишимдери;

Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин, Евразия өкмөттөр аралык кеңешинин жана Евразия экономикалык комиссиясынын Келишим жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер менен каралган алардын ыйгарым укуктарынын алкагында кабыл алынган чечимдери жана тескемелери.

Келишимдин 2-беренесине ылайык “Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер” – Бирликти иштөөсү жана өнүгүүсүнө байланыштуу маселелер боюнча мүчө мамлекеттердин ортосунда түзүлүүчү эл аралык келишимдер; “үчүнчү тараптар менен эл аралык келишимдер” – үчүнчү мамлекеттер, интеграциялык бирикмелер жана эл аралык уюмдар менен түзүлүүчү эл аралык келишимдер; “тескеме” – Бирлик органдары тарабынан кабыл алынуучу, уюштуруу-тескөөчү мүнөзгө ээ акт; “чечим” - Бирликтин органдары тарабынан кабыл алынуучу, ченемдик-укуктук мүнөздөгү жоболорду камтыган акт.

Келишимде Бирликтин укугун түзгөн актылардын колдонулушуна карата кийинки мамиле белгиленген. Келишимдин 6-беренесинин 1-пунктунун алтынчы абзацына ылайык, Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин жана Евразия өкмөттөр аралык кеңешинин чечимдери мүчө мамлекеттер тарабынан алардын улуттук мыйзамдарында каралган тартипте аткарылууга тийиш. Евразия экономикалык комиссиясы жөнүндө жобонун (Келишимдин № 1 тиркемеси; мындан ары – ЕЭК жөнүндө жобо) 13-пунктуна ылайык, Евразия экономикалык комиссиясынын (мындан ары – ЕЭК, Комиссия) чечимдери Бирликтин укугуна кирет жана улуттан жогорку органдын чечими катары мүчө мамлекеттердин аймагында тике колдонулууга жатат.

Аларга ылайык Бирликтеги тиешелүү мамилелерди жөнгө салуу (анын ичинде Келишимдин 32, 89-91-беренелеринде) жүзөгө ашырылган эл аралык келишимдерге жалпы шилтеме жасоо үчүн Келишимде “Бирликтин укугун түзүүчү эл аралык келишимдер” деген жалпылоочу термин колдонулат.

Келишимдин 99, 101-беренелеринде, ЕЭК жөнүндө жобонун 4, 24, 43, 52, 55-пункттарында, 2014-жылдын 10-октябрында Минск шаарында кол коюлган Армения Республикасынын 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимге кошулуусу тууралуу келишимдин 1-беренесинде, 2014-жылдын 23-декабрында Москва шаарында кол коюлган Кыргыз Республикасынын 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимге кошулуусу тууралуу келишимдин 1-беренесинде, 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимге өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө протоколдо жана 2015-жылдын 8-

майында Москва шаарында кол коюлган Кыргыз Республикасынын 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимге кошулуусуна байланыштуу Евразия экономикалык бирлигинин укугуна кирген айрым эл аралык келишимдерде “Бирликтин укугуна кирет” айтылышы колдонулат.

Келишимдин 99-беренесинин 2-пунктунда ЕЭК чечимдерине карата “өздөрүнүн юридикалык күчүн сактайт” деген сөз айкашы колдонулат.

Мына ошентип, Келишимдин маани-маңызына негизденип, ЕАЭБдин алкагында Бирликтин укугун түзгөн эл аралык келишимдер жана актылар (Келишимдин 6-беренесинин 1-пункту), Бирликтин укугуна кирген, ББнын жана БЭМдин алкагында түзүлгөн эл аралык келишимдер (Келишимдин 99-беренесинин 1-пункту, 101-беренесинин 1-пункту) бар жана ББнын жана БЭМдин алкагында кабыл алынган чечимдер өздөрүнүн юридикалык күчүн сактайт (Келишимдин 99-беренесинин 2-пункту).

Буга байланыштуу Чоң коллегия “укугун түзгөн”, “укугуна кирген” жана “өздөрүнүн юридикалык күчүн сактайт” сөз айкаштары тийиштүү келишим же акт Бирликтин укугуна кирет дегенди билдирерин белгилейт.

3. Келишимдин 99-беренесинин 1 жана 2-пункттары ББнын жана БЭМдин келишимдик-укуктук базасын түзүүнүн алкагында түзүлгөн эл аралык келишимдер, Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин мамлекет башчыларынын деңгээлиндеги, Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин өкмөт башчыларынын деңгээлиндеги жана ЕЭКтин чечимдери Бирлик укугунда төмөнкүдөй милдеттүү түрдөгү шарттарда колдонулаарын жана өздөрүнүн юридикалык күчүн сактаарын белгилейт:

- Келишим күчүнө кирген убакка карата, б.а. 2015-жылдын 1-январынан тартып колдонулат;

- Келишимге каршы келбегенде.

Чоң коллегиянын ою боюнча, Келишимдин өткөөл жоболорунда Комиссиянын бүтүндөй актыларына жана чечимдерине карата, атап айтканда, жогоруда көрсөтүлгөн шарттар сакталган учурда, укуктук жөнгө салуунун өтмөлүүлүгү принциби колдонулган.

Бул тыянак жеке ишкер К.П. Тарасиктин арызы боюнча 2015-жылдын 28-декабрындагы Соттун Коллегиясынын чечиминде билдирилген укуктук позиция менен ырасталат, ага ылайык, Келишимдин негизине ББ менен БЭМдин келишимдик-укуктук базасын кодификациялоонун жыйынтыгы коюлат. Бирлик жөнүндө келишим 99-беренедө евразиялык экономикалык интеграциялык процесстерди ББ менен БЭМден Бирликке өнүктүрүүдө укук тутумунун өтмөлүүлүгүн караштырат. Бирлик жөнүндө келишимде белгиленген шарттар сакталганда, Бирлик иштеп баштаганга чейин Бирликтин укугун түзүүчү укуктук актылар катары түзүлгөн жана кабыл алынган ББ менен БЭМдин эл аралык келишимдерин жана Комиссиянын чечимдерин Бирликтин алкагында колдонуу улантылат.

4. “Бажы бирлигинин комиссиясынын чечими” (мындан ары – ББК чечими) түшүнүгүнүн укуктук мазмунун ачып көрсөтүү үчүн Чоң коллегия евразиялык интеграцияны өнүктүрүү контекстинде ББКнын чечимдеринин статусунун эволюциясын талдап чыгуу зарыл деп эсептейт.

Бажы бирлигинин Комиссиясы бажы бирлигинин бирдиктүү туруктуу иштеген жөнгө салуучу органы катары 2007-жылдын 6-октябрындагы Бажы бирлигинин Комиссиясы жөнүндө келишимдин (мындан ары – ББК жөнүндө келишим) негизинде уюштурулган. Ушул эл аралык келишим менен биринчи жолу жөнгө салуучу органдын улуттан жогорку функциялары бекемделген. ББК жөнүндө келишимдин 7-беренеси Комиссия өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде Тараптар үчүн милдеттүү мүнөзгө ээ болгон чечимдерди кабыл аларын аныктаган. Евразия экономикалык коомдоштугунун Мамлекеттер аралык Кеңешинин (Бажы бирлигинин Жогорку органынын) 2009-жылдын 27-ноябрындагы № 15 “Бажы бирлигинин комиссиясынын ишин уюштуруу маселелери жөнүндө” чечиминин 4-пунктуна ылайык, ББКнын чечими Бажы бирлигинин катышуучу мамлекеттеринде тике колдонулууга жатат.

2011-жылдын 18-ноябрындагы Евразия экономикалык комиссиясы жөнүндө келишимдин (ЕЭК жөнүндө келишим) күчүнө кириши менен Тараптар Евразия экономикалык комиссиясын ББнын жана БЭМдин бирдиктүү туруктуу иштөөчү жөнгө салуучу органы катары уюштурушкан (ЕЭК жөнүндө келишимдин 1-беренеси).

ЕЭК жөнүндө келишимдин 39-беренесинин алтынчы абзацынын негизинде ББК ээ болгон ыйгарым укук Бажы бирлигинин жана Бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин келишимдик-укуктук базасын түзгөн эл аралык келишимдерге, ошондой эле Евразия экономикалык коомдоштугунун Мамлекеттер аралык Кеңешинин чечимдерине ылайык ЕЭКке берилген. ЕЭК жөнүндө келишимдин 38-беренесине ылайык, 2012-жылдын 1-январына карата колдонууда болгон ББКнын чечимдери өздөрүнүн юридикалык күчүн сактайт, аларга өзгөртүүлөр киргизилиши мүмкүн. Бажы бирлигинин бирдиктүү туруктуу иштеген жөнгө салуучу органы катары ББКнын жана ЕЭКтин статусу (БЭМ чөйрөсүндө ЕЭКке ыйгарым укуктарды кошумча берүү менен), муну менен байланыштуу ББКдан ЕЭКке ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү, ошондой эле ББКнын чечимдеринин юридикалык күчүн сактап калышы Чоң коллегияга интеграциялык бирикменин бул органдарынын жана алардын актыларынын укуктук өтмөлүүлүгү тууралуу тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет.

ЕЭК жөнүндө келишим 2015-жылдын 1-январындагы Бирлик жөнүндө келишим күчүнө киргендигине байланыштуу күчүн жоготуп, анын 18-беренесинин 1-пунктуна ылайык, туруктуу иштеген жөнгө алуучу орган катары ЕЭКтин статусунун сакталышы каралган.

ЕЭК жөнүндө келишимге ылайык уюштурулган Комиссия өз ишин Бирлик жөнүндө келишимдин 99-беренесинин 3-пунктунун үчүнчү абзацына ылайык, Бирлик жөнүндө келишимге ылайык жүзөгө ашырат.

Келишим күчүнө киргенге чейин кабыл алынган, жана Келишим күчүнө кирген күнүнө карата колдонууда болгон ЕЭКтин чечимдери Келишимдин 99-беренесинин 2-пунктуна ылайык өздөрүнүн юридикалык күчүн сактайт жана Келишимге каршы келбеген бөлүгүндө колдонулат.

5. Чоң коллегия өтүнмө берүүчүнүн суроосуна карата колдонула тургандай ББКнын чечимдеринин улуттан жогорку мүнөзүн карап чыгуу керек деп эсептейт.

Жогоруда көрсөтүлгөн суроого байланыштуу Чоң коллегия Беларусь Республикасынын Жогорку Чарбачылык Сотунун Кассациялык коллегиясынын суратуусу боюнча иш тууралуу 2013-жылдын 10-июлундагы чечимдеги ЕврАзЭШ Соту тарабынан билдирилген укуктук позицияны эске алат, ага ылайык “Бажы бирлигинин мүчө

мамлекеттери Бажы бирлигинин Комиссиясын жөнгө салуучу, Тараптар ыктыярдуу өткөрүп берген улуттан жогорку функцияларга ээ, Бажы бирлигинин аймагында милдеттүү мүнөзгө ээ чечимдерди кабыл алуу укугу бар орган катары түзүштү”.

Чоң коллегия ЕЭК жөнүндө келишимге ылайык түзүлгөн ЕЭКтин чечимдери сыяктуу эле, Бирлик жөнүндө келишимге каршы келбеген ББКнын чечимдери да мүчө мамлекеттердин аймактарында тике колдонулууга тийиш экендигин белгилейт.

Сот практикасында Бирликтин укук ченемдерин “улуттан жогорку жөнгө салуу” категориясына таандык кылуу критерийлери белгиленген:

1) бир түргө келтирилген укуктук жөнгө салуунун болушу;

2) алардын улуттан жогорку ыйгарым укуктарынын алкагында мүчө мамлекеттердин ушул чөйрөдөгү компетенцияларын Бирлик органдарына өткөрүп бериши (Беларусь Республикасынын арызы боюнча 2017-жылдын 4-апрелиндеги Консультативдик корутунду).

Бирликтин өзгөчө компетенциясына таандык болгон чөйрөлөрдө көрсөтүлгөн шарттар сакталганда улуттук укуктук актылардын үстүнөн болгон Бирликтин укугунун приоритети камсыз кылынат. Бул, анын ичинде, улуттан жогорку жөнгө салуу деңгээлине берилген маселелер боюнча мүчө мамлекеттер Бирликтин укук ченемдерине каршы келген улуттук укуктук актыларды кабыл алуудан карманууга милдеттүү экендиктерин билдирет.

Бирликтин улуттан жогорку актыларына карата аларды түздөн-түз колдонуу эрежеси белгиленген. Ошентип, ЕЭК жөнүндө жобонун 13-пункту менен Комиссия өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде ченемдик-укуктук мүнөз алып жүргөн чечимдерди кабыл алары белгиленет. Мындай чечимдер Бирликтин укугуна кирет жана мүчө мамлекеттердин аймагында тике колдонулууга жатат.

Баяндалгандардын негизинде Чоң коллегия ББКнын чечимдери Келишимдин өткөөл жоболорунда эске алынбагандыгына карабастан, ЕЭК жөнүндө келишимдин негизинде иштөөчү ЕЭКтин чечимдери менен катар Бирликтин укугуна кирет деген тыянакка келет.

Бул тыянак Бирликтин мүчө мамлекеттеринин ББКнын колдонуудагы чечимдерин өздөрүнүн аймагында таануусу жана колдонуусу, ЕЭКтин расмий позициясы жана Соттун практикасы менен ырасталат.

Жогоруда баяндалгандарды жетекчиликке алып, Чоң коллегия төмөнкүдөй тыянакты айтууга негиз бар деп эсептейт:

Бажы бирлигинин комиссиясынын 2015-жылдын 1-январына карата колдонууда болгон жана 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө Келишимге каршы келбеген чечимдери Евразия экономикалык бирлигинин укугуна кирет, мүчө мамлекеттер үчүн милдеттүү болуп саналат жана Бирликтин мүчө мамлекеттеринин аймагында тике колдонулууга жатат.

Корутунду жоболор

1. Ушул Консультативдик корутундунун көчүрмөсү өтүнмө берүүчүгө жиберилсин.
2. Консультативдик корутунду Соттун расмий интернет-сайтына жайгаштырылсын.

Төрагалык кылуучу

Ж.Н. Баишев

Баяндамачы судья

А.М. Ажибраимова

Судьялар

Э.В. Айриян

Д.Г. Колос

Т.Н. Нешатаева

В.Х. Сейтимова

Г.А. Скрипкина

А.Э. Гуманян

А.А. Федорцов

К.Л. Чайка